

Ana
DOBRE

Constantin Noica – rostirea într-o devenire

Abstract

Constantin Noica. Biographical landmarks by Stan V. Cristea is addressing a specialized reader – the researcher, the diligent or just curious. The layers of the book concern both biography and work, in the time of the philosopher's lifetime and in posterity, but also the perception of the opera in time in magazines and books. In his research, the author regards both the internal „architecture” of the opera, but also „the monad” that have generated and structured it in time.

Keywords: Noica, the Philosopher of Becoming within Being.

O abordare din perspectiva istoriei literare a filosofului Constantin Noica, la 22 de ani de la trecerea sa în eternitate și la o sută de ani de la naștere, era nu numai așteptată, dar și necesară.

Această nevoie culturală o împlinește cu acribie și responsabilitate Stan V. Cristea în volumul *Constantin Noica. Repere biobibliografice*¹. În perspectiva timpului care a trecut, personalitatea lui Constantin Noica își relevă întreaga dimensiune culturală, intelectuală și morală.

Desigur, cartea se adresează unui cititor specializat – cercetătorului, studentului diligent sau doar curios. Etajele cărții privesc, deopotrivă, biografia și opera, în timpul vieții filosofului și în posteritate, dar și

receptarea în timp a operei în periodice și în volume.

Metoda de lucru este aceea a istoricului riguros până la pedanterie în privința documentării în spiritul exactității și al adevărului bibliografic. Acribia este necesară într-un asemenea demers și ea îi este caracteristică lui Stan V. Cristea, așa cum o probează și celelalte cărți de acest fel din bibliografia sa – *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor teleormăneni* (2005), de exemplu, sau *Eminescu și Teleormanul* (2004).

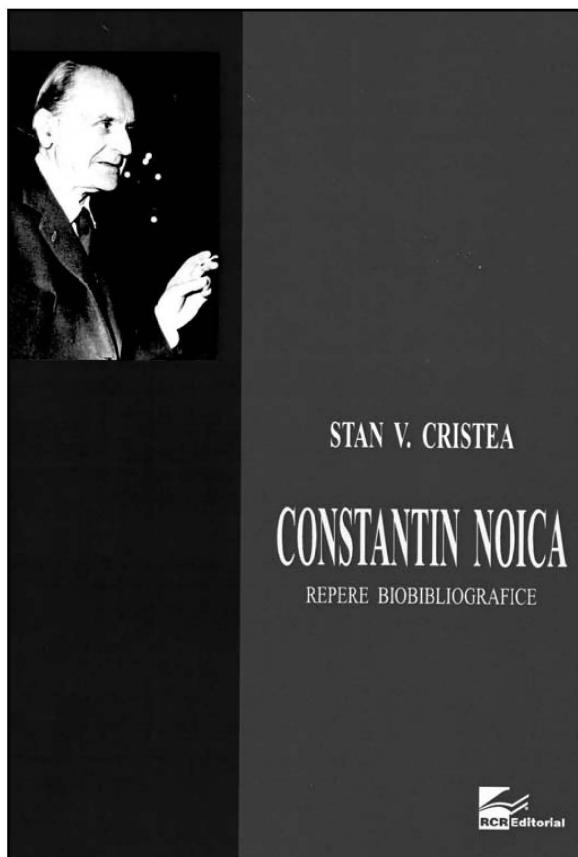
Niciun detaliu nu pare să-i scape lui Stan V. Cristea, iar precizările din *Argument* fac parte dintr-o retorică a modestiei. Chipul cărturarului complex care a fost Constantin Noica prinde contur sub pana înfiorată a istoricului. Autorul lui *Mathesis* a intrat în patrimoniul valorilor naționale, fiind, cum spunea și George Uscătescu, „una dintre cele mai autentice și riguroase minți filosofice ale secolului al XX-lea”.

Destinul filosofului, un avatar al lui Miron Costin, poate, resimțind acut, asemenea cărturarului aflat sub cumplitele vremi ale secolului al XVII-lea, teroarea istoriei, neputând stăpâni vremurile, rămânând sub ele, dar depășindu-le prin crearea de valori spirituale, a fost resimțit de el însuși, atunci când afirma: „Să-ți adâncești cât mai cu bogăție priceperea într-o decifrarea culturii lumii tale, astfel încât, localnic fiind, să poți deveni universal, ridicând cu tine spre înălțimi și spiritualitatea părții tale de cer”. Este un destin asumat într-un spațiu totalitar, neiertător, insensibil la nuanțele gândirii sau ale sufletului.

Între creator și operă există o legătură misterioasă, niciodată pe deplin înțeleasă. Atât cât trăiește, personalitatea sa ca om poate supralicita interesul pentru operă sau îl poate diminua. Unii își lasă geniul în viață, alții în operă, cum spunea și Albert Camus. Adevărata identitate a operei se definește în posteritate.

Cât își poate susține omul opera? Și cât îl susține opera? Ca filosof, Constantin Noica este preocupat de lărgirea, de expansiunea frontierelor cunoașterii, de formularea unor

1 Stan V. Cristea, *Constantin Noica. Repere biobibliografice*, București, Ed. RCR Editorial, 2009, 254 p.

„ipoteze fertile pentru gândire” (Eugen Simion). Ca filosof el crede că „viața nu merită să fie trăită fără comentariul ei”, iar acest comentariu devine discurs metafizic despre viață, despre ființă/ființare, despre existență.

Urmărindu-l răsfrânt în opera sa, în reflexiile ideilor sale ca și în reflecțiile celor care i-au cunoscut-o și au vrut să o și înțeleagă, în mărturiile celor care i-au fost prieteni, învățăcei, istoricul literar reface un drum într-un destin care a avut tragismul lui, dar nu l-a transformat pe om într-o fiară. Obiectivitatea este impusă de însăși metoda investigației minuțioase. Dar obiectivitatea istoricului literar se împletește adesea cu subiectivitatea cercetătorului care se lasă fascinat de subiectul cercetării. În demersul său, Stan V. Cristea ține seama atât de „arhitectura” internă a operei, cât și de „monadele” care au generat-o și au structurat-o în timp.

Constantin Noica, filosoful care a debutat ca poet, a fost sedus de mirajul filosofiei rămânând fascinat de puterea ei capabilă de

a ucide „omulețul” din noi, conștientizând, așadar, relația dintre derizoriu și esențial, dintre relativ și absolut, dintre ceea ce este cu adevărat important și ceea ce nu este. Afirmția sa – *Sunt în ceea ce am publicat* – capătă sens în perspectiva acestor antinonii, a relației dintre trecător și etern, și acest sens înalt în care se împletesc îndoielile omului așază lucrurile întru devenire – „dacă lucrările mele nu sfârșesc odată cu mine, voi sfârși a doua oară odată cu ele”.

Ca intelectual, Constantin Noica s-a simțit legat de toți marii intelectuali ai culturii noastre – Mihai Eminescu, în primul rând, apoi de cei contemporani – Lucian Blaga, Emil Cioran, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu. Împreună cu generația sa, cu Emil Cioran și Petre Țuțea, cu Mircea Eliade și Alexandru Paleologu, Constantin Noica a dat strălucire eseului, reinventându-l, punând literatura și filosofia la tensiunea marilor idei. Iar atunci când a venit vremea să privească în josul vârstei biologice, și-a descoperit o altă vocație, aceea a profesoratului. A fost mentorul unei generații – Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Andrei Cornea – care a avut forța să-l impună conștiinței publice ca pe un înțelept modern, un mag din poveștile eminesciene.

Având ca obiect modul în care personalitatea lui Constantin Noica a fost receptată după 1990, Gabriel Catalan identifica trei atitudini mai importante manifestate în jurul filosofului și al operei sale: *adulatorii*, ucenicii de la Păltiniș – Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Sorin Vieru și emulii lor – Horia Roman-Patapievici, Cristian Bădiliță; lângă aceștia trebuie numiți și Eugen Simion, Alexandru Paleologu, Ion Ianoși; *moderații* precum Mihai Șora, Nicolae Manolescu, Zigu Ornea, Mircea Martin, Andrei Cornea și *criticii radicali* – Sorin Antohi, Dan Petrescu, Ion Negoitescu, Alexandru George, Adrian Marino, Gheorghe Grigurcu (apud, p. 7).

Completitudinea personalității sale răzbate din modul de a aborda filosofia și literatura. Modelul paideic noicasian ca metodă proprie se aplică deopotrivă literaturii și filosofiei, cele cinci direcții identificate de Andrei Marga – „reactivarea filosofiei spe-

culative, elaborarea unei ontologii, tematizarea raționalității, reluarea criticii filosofice a logicii și schițarea unei filosofii a limbii” – ramificându-se în demersuri eseistice uimitoare.

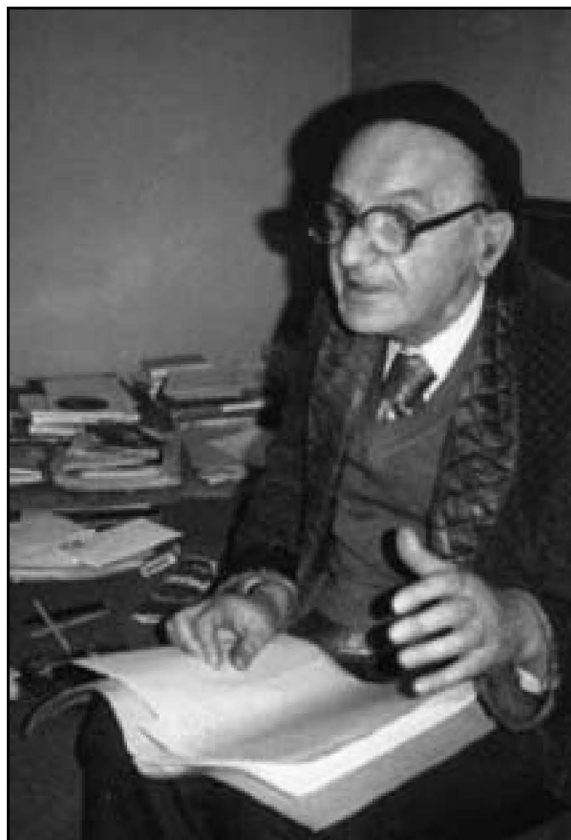
Meditând asupra rostirii românești, asupra destinului creator al lui Mihai Eminescu, „omul deplin al culturii românești”, asupra ontologiei ființei, a ontologiei culturii, Constantin Noica și-a descoperit vocația în „filosofare” (Alexandru Surdu), având capacitatea enormă de a transfigura realitatea, de a scocori sensuri ascunse în cuvinte uitate sau banale și de a le revela într-o ideatică originală.

Stan V. Cristea ordonează tot acest material într-o geometrie coerentă și clară în care spiritul riguros al bibliografului se unește cu pasiunea istoricului literar. Este evidentă, în lucrările sale de istoric al culturii, imaginația în spatele documentului arid. El nu doar înregistrează, ci oferă și un punct de vedere, reinventează, ca un arheolog al sufletului, viața de dincolo de document. Ceea ce rezultă nu este o ficțiune, dar un tablou de epocă în care documentul se însușește, eliberând suflul de viață care l-a generat.

Reperle biobibliografice pe care le fixează Stan V. Cristea au o încărcătură polemică prin aceea că elimină ascendența aromână a familiei avută în vedere de Sorin Lavric și în informațiile referitoare la filosof postate pe Internet (pagina Wikipedia, de exemplu). Data de naștere – 12 iulie 1909, după unii, 24 iulie, după alții, intră, de asemenea, în armătura acestei polemici. Este vorba, validează istoricul literar, de 11/24 iulie 1909, având în vedere decalajul dintre calendarul iulian și cel gregorian.

Statutul familiei este și el precizat. Tatăl, Grigore I. Noica (1880-1946) nu este un simplu țăran, ci un proprietar agricol cu studii de agronomie în Germania. Este un fapt precizat și de Nicolae Șt. Noica în lucrarea *Neamul Noica*, recent publicată.

Ascendența familiei este urmărită înapoi în timp până la străbunicul patern – Ghencu Noica, aflat printre întemeietorii orașului Alexandria în 1834. Mama, Clemența

Casassovici (1885-1955) era fiica unui medic militar, avansat până la gradul de colonel. Prin urmare, familia aparținea micii burghezii, iar Constantin Noica reprezintă a patra generație a neamului în care se regăsesc oameni de acțiune, dar și din cei predispuși la contemplație.

Formarea intelectuală a lui Constantin Noica este schițată prin numirea exactă a școlilor pe care le-a urmat și a profesorilor care i-au influențat destinul. Din această aventură a existenței s-au născut cărțile sale de la debutul cu proza filosofică *O poveste* în revista „Vlăstarul” a Liceului „Spiru Haret” din București (nr. 1-2, decembrie 1927), poezia *Înviere* (în „Viața literară”, nr. 78, 17 martie 1928) și articolul *Dar eu cu cine votez?* („Ultima oră”, nr.3, 30 decembrie 1928) la *Mathesis sau Bucuriile simple* (1934), apoi *Concepte deschise în istoria filosofiei lui Descartes, Leibnitz și Kant* (1936), *Încercare în jurul cunoașterii individului și René Descartes: Viața și filosofia lui* (1937), *Schiță pentru istoria lui cum e cu puțință ceva nou* (1940), *Două introduceri și o trecere spre idealism* (1943),

Jurnal filosofic și Pagini despre sufletul românesc (1944).

După 18 ani de pauză, în 1962, Constantin Noica revine cu *Fenomenologia spiritului* de G.W.F. Hegel. Filosoful a plătit tributul terorii istoriei. Au urmat: *Douăzeci și șapte de trepte ale realului* (1969), *Rostirea filosofică românească* (1970), *Creație și frumos în rostirea românească* (1973), *Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii românești* (1975), *Despărțirea de Goethe* (1976), *Sentimentul românesc al ființei și Spiritul românesc în cumpătul vremii. Șase maladii ale spiritului contemporan* (1978), *Povestiri despre om* (1980), *Devenirea întru ființă* (1981), *Trei introduceri la Devenirea întru ființă* (1984), *Scrisori despre logica lui Hermes* (1986), *Cuvânt împreună despre rostirea românească* (1987) într-o adevărată fervoare de recuperare a timpului pierdut.

În posteritate, în paralel cu reeditarea susținută mai ales de Editura Humanitas, cu traduceri din țară și din străinătate, opera lui Constantin Noica este un incitant subiect de meditație în studii monografice și teze de doctorat, în studii și eseuri cuprinse în diverse volume colective, în evocări, cronici, studii și eseuri apărute în majoritatea periodicelor de la noi și din străinătate. Treptele receptării întregesc opera și personalitatea „gânditorului de la Păltiniș”, cum este cunoscut Constantin Noica, deși el s-a ridicat din același spațiu de câmpie care l-a dat și pe Marin Preda.

Generația sa a fost preocupată până la obsesie de „absența istoriei”. Paradoxal, istoria s-a încăpățânat să-și manifeste prezența deturnându-le viața și redesenându-le destinul. Pseudonimele cu care a semnat sunt, poate, o modalitate de a-i distra atenția: A.C.I., A.C. Ion, Attius, Caelius, Casandra Nicodim, C. Mincu, c.n., C.C., C. Nicasius, C. Noica, N., Nicodim, Novus. Istoria l-a obligat, totodată, la transcenderea existenței și la confruntarea întru devenire. Aceeași istorie îi face dreptate și-l așază în panteon. Timpul are răbdare și lucrează pentru Constantin Noica. O dovedește și cartea lui Stan V. Cristea, extrem de utilă pentru mai buna cunoaștere a personalității și operei sale.